

Proč vznikl školní obraz?

Kamil Činát, Čeněk Pýcha

Vzdělávací cíl

Cvičení se zaměřuje na práci s fotografiemi a školním obrazem jako historickými prameny. V rámci analýzy popisují žáci fotografie, které zachycují příjezd prezidenta Masaryka do Československa. Zaměřují se i na další postavy a detaily na snímku (označují je a doplňují komentářem). Využívají informace z popisků k jednotlivým fotografiím. Žáci se dále seznamují se školním obrazem, který také zachycuje návrat T. G. Masaryka do vlasti. Popisují, v čem se jednotlivé typy zobrazení liší. Postupnými kroky směřuje analýza pramenů k interpretaci, která se zaměřuje na symbolické významy, jež se v československé společnosti spojovaly s postavou T. G. M. a funkcí prezidenta republiky. Žáci se zamýšlejí nad významy, které mohly být s obrazy dobově spojovány. Promýšlejí, co mohly fotografie sdělovat veřejnosti či školní mládeži. Pátrají po tom, co bylo na výjevech tak důležité, že podle nich vznikl školní obraz. Zvažují, k čemu mohl obraz sloužit ve výuce. Práce s prameny problematizuje přímočarý vztah mezi fotografií a skutečností, a rozvíjí tak schopnost kritiky informací. Nabízí prostor pro reflexi dějepisného vzdělávání a jeho historických proměn.

Jednotlivé operace

Ikony na jednotlivých slidech cvičení poukazují na to, jaký druh operace daná obrazovka umožňuje:

Při kliknutí levým tlačítkem do obrazu přiblíží lupa část obrazu ve výřezu.

Do boxu pro text zapisujete odpověď na otázku nebo jiný komentář (dle zadání).

Aplikace umožňuje uživateli, aby na fotografii barevně označil důležité prvky a doplnil je textovým komentářem. Tahem myši se stisknutým levým tlačítkem kreslíte do obrazu. Kliknutím na nakreslený tvar pravým tlačítkem otevřete menu

s nabídkou úkonů: změnit barvu tvaru, (T) doplnit textový komentář, (X) smazat objekt.

Základní typy práce s cvičením

1. Učitel může pracovat společně s celou třídou s využitím dataprojektoru. Zanáší pak výsledky práce do jednoho cvičení. Po vyplnění toto cvičení ukládá, aby mu je server odeslal na zadanou e-mailovou adresu. Výsledek společné práce může nasdílet žákům.
2. Historylab lze využít ke skupinové práci ve třídě, pokud je možné pracovat s několika počítači. Učitel předá žákům odkaz na konkrétní cvičení a instruuje je, aby na závěr cvičení vyplnili e-mailovou adresu jednoho ze žáků ve skupině i adresu učitele a uložili výsledky práce. Vyplněná cvičení server odešle na zadané adresy. Žák, jemuž cvičení přišlo na e-mail, může výsledky rozposlat ostatním členům skupiny.
3. Učitel může cvičení zadat i jako domácí úkol. Musí žákům odeslat odkaz na cvičení a instruuje je, aby po vyplnění úkolu zadali svou e-mailovou adresu i adresu učitele a uložili výsledky práce. Vyplněná cvičení server odešle na zadané adresy.

Prameny

*Příjezd prezidenta T. G. Masaryka do vlasti (20. prosince 1918, Horní Dvořiště)
Zdroj: Muzeum T. G. Masaryka v Lánech*

*Příjezd prezidenta T. G. Masaryka do vlasti (21. prosince 1918, Tábor)
Zdroj: Muzeum T. G. Masaryka v Lánech*

Komentář k fotografiím: Tomáš G. Masaryk přijel do Československa 20. prosince 1918 zvláštním vlakem z Itálie. Doprovázela ho dcera Olga a také významní představitelé spojenců mladého Československa: francouzský vyslanec Clement Simon a italský generál Luigi Giuseppe Piccione. V Horním Dvořišti se prezident setkal se synem Janem. V doprovodu prezidenta byl diplomat a legionář Jan Šeba a řadoví zástupci československých legií z Itálie a Francie. Noc strávil prezident v Českých Budějovicích, aby do Prahy dorazil za světla druhého dne. V Táboře jej 21. prosince uvítal starosta města Klos, prezident promluvil k shromáždění lidí. Vlak následně zamířil do Prahy, kde se odehrál hlavní uvítací ceremoniál za účasti statisíců lidí.

*Václav Čutťa: První prezident Československé republiky T. G. Masaryk vítán 21. prosince 1918 v Horním Dvořišti na půdě osvobozené vlasti (školní obraz)
Zdroj: Pedagogické muzeum Jana Amose Komenského v Praze*

Doporučený postup pro společnou práci v hodině s dataprojektorem

1. **Úvodní fáze.** Třída si společně pomocí funkce lupy prohlídí na dataprojektoru dvojici fotografií. Učitel žáky upozorňuje na popisky k fotografiím. Případně dle vlastní úvahy fotografie vztahuje k tomu, co třída probírala. (5 minut)
2. **Analytická fáze I.** Na druhém slidu se analýza zaměřuje na konkrétní prvky. Třída diskutuje, které postavy, objekty a detaily jsou důležité. Učitel (nebo vybraný žák) je označuje na fotografiích a zapisuje komentáře. Učitel upozorňuje žáky na komentář blíže popisující zachycenou situaci a na jeho informační hodnotu pro analýzu snímků. (5 minut)
3. **Analytická fáze II.** Na třetím slidu se žáci seznamují se školním obrazem, který zachycuje scénu návratu prezidenta do vlasti. Třída si společně pomocí funkce lupy prohlídí obraz na dataprojektoru. Učitel žáky upozorňuje na popis pod obrazem. (5 minut)
4. **Analytická fáze III.** Na čtvrtém slidu žáci analyzují obraz, přičemž navazují na předchozí rozbor fotografií. Pod vedením učitele označují další postavy, objekty, detaily a komentují je. Učitel (nebo vybraný žák) označuje tyto prvky na obraze a zapisuje komentáře. (5 minut)
5. **Analytická fáze IV.** Na pátém slidu vidí žáci všechna tři zobrazení. Mají označit rozdíly v tom, jak je scéna zachycena na fotografiích a jak na školním obraze. Učitel klade důraz na to, aby si povšimli i detailů. Upozorňuje žáky na rámcovou otázku po důvodech vzniku školního obrazu. Učitel (nebo vybraný žák) označuje rozdíly mezi fotografiemi a obrazem a zapisuje k nim případné komentáře. (5 minut)
6. **Interpretační fáze.** Pokud v průběhu analýzy formulovali žáci vlastní otázky, pak je učitel zapojí do interpretace, na niž se zaměřují otázky šestého slidu: V čem se změnilo vyznění scény na školním obraze? K čemu mohl obraz sloužit ve školní výuce? Učitel moderuje diskuzi a zapisuje její výsledky do textových polí. Následně vyplňuje identifikační údaje a ukládá cvičení na server. (10 minut)
7. **Navazující fáze.** Dle vlastní preference učitel zapojuje práci s prameny do dalšího výkladu.

Doporučený postup pro skupinovou práci ve třídě

1. **Úvodní fáze.** Žáci si ve skupinách pomocí funkce lupy pozorně prohlídí dvojici fotografií. Učitel žáky upozorňuje na popisky. Případně dle vlastní úvahy fotografie vztahuje k tomu, co třída probírala. (5 minut)

2. **Analytická fáze I.** Na druhém slidu se analýza zaměřuje na konkrétní prvky. Žáci ve skupině diskutují, jaké postavy, objekty a detaily jsou důležité. Označují je na obraze a zapisují k nim komentáře. Učitel upozorňuje žáky na komentář blíže popisující zachycenou situaci a na jeho informační hodnotu pro analýzu snímků. (5 minut)
3. **Analytická fáze II.** Na třetím slidu se žáci ve skupině seznamují se školním obrazem, který zachycuje scénu návratu prezidenta do vlasti. Učitel osvětluje žákům funkci školního obrazu v dobové výuce a upozorňuje žáky na popisek. (5 minut)
4. **Analytická fáze III.** Na čtvrtém slidu žáci ve skupině analyzují obraz, přičemž navazují na předchozí rozbor fotografií. Učitel je podněcuje, aby označili další postavy, objekty, detaily a připojili k nim komentáře. (5 minut)
5. **Analytická fáze IV.** Na pátém slidu vidí žáci všechna tři zobrazení. Diskutují ve skupině rozdílů ve způsobu zachycení scény na fotografiích a na školním obraze. Učitel je podněcuje, aby si povšimli i detailů. Upozorňuje žáky na rámcovou otázku po důvodech vzniku školního obrazu. Žáci označují v aplikaci rozdílů mezi fotografiemi a obrazem a zapisují k nim komentáře. (5 minut)
6. **Interpretační fáze.** Učitel sleduje, nakolik žáci v průběhu analýzy formulovali vlastní otázky. Pokud ano, pak se je snaží zapojit do interpretace. Podněcuje žáky, aby se zaměřili na otázky šestého slidu: V čem se změnilo vyznění scény na školním obraze? K čemu mohl obraz sloužit ve školní výuce? Učitel může poukázat na konkrétní motivy, jež podpoří interpretaci (Proč jsou na školním obraze vlajky? Co předává Masarykovi postarší muž?). Na základě diskuze ve skupině zapisují žáci do textových polí v aplikaci své názory. Následně vyplňují identifikační údaje a ukládají cvičení na server. (10 minut)
7. **Prezentační a diskuzní fáze.** Jednotlivé skupiny prezentují před třídou své závěry. Učitel moderuje diskuzi a případně zapojuje další otázky. (10 min).
8. **Navazující fáze.** Dle vlastní preference učitel zapojuje výstupy z práce s prameny do dalšího výkladu.

Doporučený postup pro domácí práci

Domácí úkol doporučujeme zadávat třídě, která má již zkušenost s aplikací z práce v hodině. Vzdělávací dopad úkolu se zvyšuje, pokud mu věnujeme pozornost v navazující hodině. Učitel žákům odešle e-mailem odkaz na cvičení. Díky zkušenostem s aplikací by se měli v prostředí snadno zorientovat a plnit úkoly dle zadání. Učitel může předem zdůraznit výstupy, které se mu jeví

klíčové a které by měli žáci prezentovat na navazující hodině. Učitel tak může zrychleně a společně s celou třídou projít cvičení přes dataprojektor po linii navržené výše. Zaměří se přitom zejména na prezentační a diskuzní fázi, v jejichž rámci mohou žáci představit, jakých prvků si na fotografiích a obraze povšimli a jak odpověděli na otázky ze závěru cvičení. Učitel zjišťuje, zda práce s obrazem negenerovala ještě další otázky. Dle vlastní preference pak zapojuje výstupy z domácí práce s prameny do dalšího výkladu.

Možné výstupy

Analytická fáze. Při popisu fotografií mohou žáci označit řadu postav. První snímek, z Horního Dvořiště, zachycuje T. G. Masaryka s dcerou Olgou a synem Janem. V levé části fotografie stojí francouzský vyslanec Clement Simon (s knírkem), v pravé legionář s furačkou Jan Šeba (na tábořském snímku stojí nad prezidentem). Druhá fotografie zachycuje ještě muže v uniformě, je to italský generál Luigi Giuseppe Piccione. Zády k objektivu stojí starosta Tábora Klos. Muž v pozadí nebyl dosud identifikován. Při popisu objektů a detailů mohou žáci zohlednit místo (nádraží), železniční vagón, lampy, typ oblečení a drobné detaily (Olga Masaryková má nejprve čepici, posléze klobouk). Školní obraz je pro analýzu podstatně vydatnější. Popis postav, objektů i detailů zde úzce souvisí s určením rozdílů. Obraz propojuje oba výjevy na fotografiích, ačkoliv zachycují různá místa. Lze určit konkrétní jedince (Jan Masaryk, Olga Masaryková, Piccione, Simon, Šeba) a navíc skupiny osob. Obraz zachycuje přítomnost sokolů, železničářů, legionářů z Francie (modré barety) a Itálie (klobouky s péry), politiků a žen. Přítomen je též důstojník ve francouzské uniformě. Zajímavý detail představují vlajky. Větší počet prvků na obraze by měl žáky vést k zodpovězení rámcové otázky.

Interpretační fáze. Žáci v rámci analýzy zjistí, že školní obraz obsahuje daleko větší množství postav a dalších detailů. Měli by si klást otázku, proč byly fotografie v kontextu školy nahrazeny speciálním obrazem, přestože událost ukazují více realisticky. Zřejmě to souvisí s tím, že obraz může být snáze upraven tak, aby scénu ukázal reprezentativně. To znamená, aby zachytil všechny klíčové osoby a skupiny, aby význam výjevu zčítelnil pomocí důležitých detailů (vítání chlebem a solí, přítomnost vlajek). V rámci výuky sloužil obraz jako pomůcka pro reprodukci velkého příběhu národních dějin. Výjev zachycuje konkrétní situaci (Masaryk v Horním Dvořišti), ale zároveň symbolickou událost, jež faktickou obraznost scény přesahuje (konec monarchie, začátek nové éry republiky, návrat prezidenta osvoboditele do vlasti, jednota národa). Obraz nesloužil jen k zapamatování faktů, ale byl též prostředkem osvojení národní identity a sdílení odpovídajících hodnot.